

++DAGBOEK ELBASAN - maart 2000
Ad Voets

Dinsdag, 14 maart 2000

Een vrolijk begin van een 14-daagse missie: vandaag is het jaarlijkse lentefeest. Dat is hier een soort Koninginnedag. Het weer werkt mee; het is zonnig en behaaglijk warm. De reis gisteren verliep minder prettig. Door de mist was Schiphol flink van slag en ik dreigde mijn aansluiting in Zurich te missen. Gelukkig bood Swissair me een alternatief. Met de Lufthansa kon ik eerst naar Frankfurt en vandaar met Albanian Airlines naar Tirana. Ik was daardoor pas in de avond in Elbasan. Toch was er nog gelegenheid om Ruben van Gogh te ontmoeten. Ruben is een Nederlandse dichter, die sinds zaterdag in Elbasan is voor het 'Poetry Festival' dat vandaag begint. Hij heeft twee dagen gelogeed in een nieuw, maar een beetje dubieus hotel net buiten de stad. Nu is hij verhuisd naar mijn kosthuis, de familie Paralloi.

Toen ik gisteravond Elbasan in het donker binnenreed kon ik meteen de feestverlichting aanschouwen, die dit jaar groots opgezet is. Voor de kenners van de plaatselijke situatie, bij iedere lantaarnpaal langs de weg van het stadion in het oosten van de stad tot de brug in het westen is een veelkleurige waaier van lampjes geplaatst. Bovendien is bij de bioscoop en in het parkje achter Hotel Skampa een metershoge verlichte wand met gekleurde figuren opgericht. Blijkbaar trekt het ook publiek, want zowel gisteravond als vandaag zijn de straten overvol. Kennelijk is de hele stad, jong en oud uitgelopen om dit schouwspel te horen en te zien. Op veel plaatsen is muziek en dans en alle terrasjes zijn druk bezet. Kortom, het is reuze gezellig.

Tani, - voor wie Tani niet kent: hij is mijn tolk/kontaktman/vertegenwoordiger - heeft Ruben en mij vanmorgen rondgeleid door de stad. Dit is een prima manier om vele bekenden te ontmoeten en eerste afspraken te maken. Zelfs heb ik al weer een eerste verzoek hulp gekregen, zij het dan op een voor mij totaal onbekend terrein: de numistiek. De barman in het gemeentehuis blijkt niet alleen een voortreffelijk schaker te zijn maar ook een enthousiaste amateur-geoloog. Hij heeft een hele collectie oude munten en muntbiljetten, maar eigenlijk geen idee of hij iets van waarde bezit. De vraag is dus al duidelijk: kan iemand hem dat vertellen of is er een papieren gids te vinden?

Woensdag, 15 maart 2000

Eerste werkdag. Het weer wordt slechter. Op weg naar mijn eerste afspraak laat een felle hagelbui je vergeten dat het gisteren zo'n heerlijk weer was. Verkleumd en met een natte, doorweekte jas aan bespreek ik het programma voor de komende dagen met Kozma Hakani, de directeur van alle scholen in Elbasan.

Het resultaat van het overleg is positief. Kozma is enthousiast over mijn programmavoorstel en we komen snel tot concrete afspraken. Hij zal a.s. vrijdag een vergadering beleggen voor alle scholen in Elbasan en alle directeuren uitnodigen vrijwillig deel te nemen aan de voorgestelde managementtraining. Volgende week beginnen we dan met intakegesprekken en een drietal algemene inleidingen. Op de laatste dag wordt tenslotte een plan gemaakt voor enkele vervolgttrainingen in de zomer en het najaar.

De vergadering met de voorzitter van de Stichting ECE, Anastas Papparisto, kost meer tijd. Hij heeft een probleem met de penningmeester van de Stichting, Vilma Tafani. Die heeft geen tijd of wil geen tijd maken voor bestuursvergaderingen. De conclusie is dat de voorzitter een moeilijk gesprek moet gaan voeren, waarin Vilma Tafani minstens haar penningmeesterschap opgeeft en misschien wel als lid van het bestuur moet opstappen. Een meevallerbij is dat er een kandidaat-bestuurslid beschikbaar is, die verstand heeft van boekhouden, een bankemployee.

Anastas doet uitvoerig verslag - hij is altijd wat breedspakerig - van de stand van zaken bij de lopende projecten. Er zijn geen echte problemen maar toch zijn er een aantal punten, die een

algemene vergadering van de projectscholen rechtvaardigt. We besluiten dat die vrijdagmiddag gehouden zal worden.

De dag eindigt met een bezoek aan een voorstelling van de dichters, die deelnemen aan het Poetry Festival. Ruben van Gogh is de enige buitenlander in een gezelschap van 11 Albanese dichters, die voordragen uit eigen werk. Hij is de enige, die zijn gedicht voordraagt met de nodige mimiek. De rest leest wat voor van papier. Ik ben waarschijnlijk de enige in de zaal die hem verstaat, want het is een Nederlandstalig gedicht. Toch krijgt hij een strvig applaus na de voordracht van zijn gedicht in het Albanees door een plaatselijke toneelspeelster.

De hele voorstelling is overigens in mijn ogen wat amateuristisch opgezet. De voorstelling begint een half uur te laat, de microfoons en de luidsprekers interfereren een paar keer op een helse manier, de dichters worden in een halve cirkel op het toneel gezet om eenmaal een gedichtje voor te dragen en de presentatrice moet een paar keer van het toneel naar achteren om kennelijk iets te regelen, kortom, het heeft iets van patronaatstoneel. De zaal is overigens goed gevuld met een enthousiast, vooral jeugdig publiek. Sommige dichters moeten handtekeningen uitdelen. Kennelijk is er ook een bekende entertainergoochelaar in de zaal, die blijkbaar in Italië veel succes heeft. Een hele groep meisjes bedelt om zijn handtekening en op het einde van de voorstelling wordt hij door de presentatrice uitgenodigd op het toneel te komen. Hij prevelt een paar woordjes en wordt vervolgens uitgedaagd iets van zijn show te laten zien. Hij improviseert wat met een muntje en laat dat opgaan in rook. Na een voordracht door drie toneelspelers van enkele gedichten van de dichter, die dit jaar de prijs van de stad Elbasan heeft gewonnen, komt de burgemeester die de dichter een beker in de hand drukt, zonder toelichting. De voorstelling eindigt met het bekend maken van een jeugdige prijswinnaar (een scholier?), die op het toneel moet komen, niets tastbaars krijgt, dankjewel stottert en afgaat. De voorstelling is voorbij. Einde van het Poetry Festival.

Donderdag 16 maart 2000

Vanmorgen werd ik gewekt met tromgeroffel en het typische geluid van Arabische fluiten. Het is vandaag een mohammedaanse feestdag, Bajram. Daar hoort bij het slachten van een lam. Daarom hoorde ik gisteren op vele plaatsen al het klaaglijk geluid van blatende lammeren. Bajram is een nationale feestdag. De scholen zijn gesloten, maar het dagelijks beeld op straat is hetzelfde als andere dagen. Op de TV zag ik dat er in de moskeen diensten gehouden werden.

Het is koud geworden. Vanmorgen hadden de bergen rond de stad allemaal witte kruinen, maar de wind is gaan liggen. Ruben heeft gisteravond afscheid genomen van het Poetry Festival en vanmorgen zijn spullen ingepakt. Hij gaat vandaag weer terug naar Nederland. Hij zal in Het Parool verslag doen van zijn ervaringen.

Op het kleine kantoortje van de Stichting ECE vervolg ik het gesprek van gisteren met Anastas. Het project 'Boekenfonds' blijkt ernstig ondermijnd te zijn door de maatregel van de Rijksoverheid om alle oude boeken te vorderen voor de vluchtelingen van Kosovo. Vooral de scholen, die al een collectie opgebouwd hadden en boeken hadden teruggekocht van ouders zijn gedupeerd. Die scholen zijn dus een deel van hun fonds kwijt. De vraag is of de stichting EEC kan helpen, maar niet duidelijk is hoe groot de financiële consequenties zijn. We zullen daarom de directeuren van de projectscholen uitnodigen om vrijdagmiddag daarover te praten.

De voorbereidingen voor het project 'Huiswerkklas' zijn voltooid. Alle basisscholen in Elbasan hebben het verzoek gekregen om op te geven hoeveel kinderen ze hebben, die door sociale omstandigheden, problemen op school hebben. Uit een experiment op de Xhaver Kongoli-school is duidelijk geworden, dat een huiswerkklas een goed middel is om ouders en kinderen te laten zien het belang van een opleiding. Met name de relatie tussen de school en de ouders van zigeunerkinderen was aanmerkelijk verbeterd. De Stichting ECE heeft een subsidie van f.15000,- gekregen om op andere scholen een huiswerkklas te starten als er ook sprake is van zulke problematische sociale omstandigheden. De scholen hebben enthousiast gereageerd, meer dan

mogelijk is met dit bedrag. Een school uit een naburig dorp heeft zelfs om hulp gevraagd. Morgen, op de vergadering met alle schooldirecties, zal Anastas uitleggen op welke criteria de scholen geselecteerd zullen worden, die voldoen aan de voorwaarden.

Met het voorlichtingscentrum wil het niet erg vlotten. Er is nog geen toestemming van het Ministerie van Cultuur om het gebouw voor minimaal 5 jaar te huren. Daarom moeten we volgende week een gesprek in Tirana arrangeren, maar onduidelijk is wie we uiteindelijk daarvoor te pakken moeten krijgen. Dat wordt dus zoeken. We kunnen de trip naar Tirana wel combineren met een bezoek aan Belinda Ikononi van het Ministerie van Cultuur om schot te krijgen in de invoer van de muziekinstrumenten. En als we toch in Tirana zijn kunnen we misschien ook zaken doen met Baskim Baholli over trainingen van de teams van de scholen Cajupi en Dhaskal Todri. Die scholen willen beroepsopleidingen integreren in het algemeen vormend onderwijs.

En zo loopt de agenda weer aardig vol. Ik had vandaag Pien de Lange van ICCO nog verwacht, maar die heb ik niet gezien. Dat was overigens niet zo erg, want nu kon ik een presentatie voorbereiden voor morgen: de start van de managementtraing.

Vrijdag, 17 maart 2000

De sporen van de regenbuien van gisteren zijn nog volop aanwezig. Ik kan de ingang van de teken- en muziekschool 'Onufri' niet bereiken zonder door de modder te baggeren en over diepe plassen te springen. Een handkar met groenten en fruit, die uit het smalle straatje naast de school op de hoofdweg wil komen, moet met de hulp van een paar sterke mannen door de modder gesleurd worden.

Het is niet verwonderlijk dat op de trappen van de Onufri-school overal modder ligt. Ook de leerlingen moesten vanmorgen door de blubber. Het is weer een drukke dag voor de poetsvrouw, die iedere dag een dagtaak heeft om de school een beetje netjes te houden. Het moet niet alleen ondankbaar werk zijn, maar ook lastig. Bijna niets is glad afgewerkt, overal blijft stof aanhangen.

Astrit Lopari, de directeur, nodigt me uit om meteen door te lopen naar de 'concertzaal'. Vorige keer was het nog een holle ruimte zonder ramen en vol puin. Nu zie ik inderdaad een zaal, die met enige overdrijving 'concertzaal' genoemd mag worden. Een podium bedekt met zachtrode vloerbedekking, een brede loper van dezelfde stof door het middenpad en keurig opgestelde, nieuwe stevige stoelen aan weerszijden. Voor de ramen hangen dunne doorzichtige violetkleurige gordijnen, die een fraai gezeefd licht geven. Plafond en wanden zijn licht geschilderd en de kroonluchters zijn vernieuwd.

Natuurlijk is niet alles vlekkeloos. Er is al een raamsluiting kapot en de deuren zijn nog niet vernieuwd. Maar dat komt goed, verzekert Astrit me. In juni wordt het tweede deel van de renovatie uitgevoerd en dan wordt alles perfect. Ik hoop dat het in de tussentijd niet te veel regent, want ik zie dat boven het podium een lekkage is. Het plafond en de muur hebben nu al weer een paar grote vochtplekken.

Behalve de renovatie van het gebouw, die nu halverwege is, loopt voor deze school ook nog een project voor de aanschaf van een muziekinstrumentarium. Een paar instrumenten zijn al aangeschaft, maar in de concertzaal staat nog de piano, die letterlijk uit elkaar valt. Het probleem is dat kwalitatief goed muziekinstrumenten nauwelijks te koop zijn in Albanië. Met het Ministerie van Cultuur in Tirana hebben we daarom een regeling getroffen om de instrumenten in Nederland te kopen en als gift naar Elbasan te sturen. Dat bespaart 20 tot 40% invoerrechten. Ook de Pedagogische school Luigj Gurakuqi krijgt op deze wijze muziekinstrumenten. Toch moet ik nu weer opnieuw naar het Ministerie, want het is niet duidelijk of er nu wel of niet BTW op betaald moet worden. Volgende week hebben beide scholen hun bestellijst klaar en dan zal ik op het ministerie proberen duidelijkheid te krijgen.

Het meest enerverende deel van de dag was de eerste bijeenkomst met de directies van alle scholen in Elbasan. Van iedere school was inderdaad iemand aanwezig, totaal 32 personen. Doorgaans was het de directeur, maar soms een adjunct, zoals van het Ahmed Dakli gymnasium. De directeur moest verstek laten gaan, omdat hij zijn been had gebroken. Hij was op het dak van zijn huis geklommen om een schotelantenne te repareren en uitgegleden. Hij liet echter weten zodra het mogelijk was te komen, want hij wilde de training niet missen. Ik ken hem want hij is de man die vorig jaar zo dolgelukkig was met een schoolbibliotheek, die de stichting ECE hem kon bieden. Het gymnasium bestond al acht jaar en kreeg nu pas voor het eerst een bibliotheek.

De bijeenkomst begon overigens met een typisch Albanees probleem. Ik had een presentatie voorbereid met beelden via de computer en een dataprojector, maar ... de stroom viel uit. Als een schoolmeester, die met bord en krijt gewerkt heeft, begon ik dus mijn verhaal zonder hulp van moderne technieken. Na een half uur was de storing echter voorbij en kon ik alsnog een ander met beelden illustreren.

Ik moet zeggen, ik had een aandachtig publiek. Na uitleg over enige algemene spelregels voor het volgen van de bijeenkomsten heb ik een overzicht gegeven van de onderwerpen, die aan bod kunnen komen. Een probleem is wel dat de groep te groot is om mee door te gaan. Misschien komen er de volgende keer een paar minder, maar dan nog. We zullen daarom met twee wisselende groepen gaan werken. Nu eens basis- en vervolgscholen afzonderlijk, dan weer jonge en oude directies apart of misschien voormalige projectscholen en de rest. Besloten werd uiteindelijk volgende week 3 algemene trainingssessies voor de hele groep te houden en wel op dinsdag, donderdag en vrijdag. Op de laatste bijeenkomst zal dan tevens een plan opgesteld worden voor het vervolg. Woensdag valt uit want dat is weer een feestdag, waarop de scholen vrij zijn.

Bijna de helft van de aanwezige directeuren ken ik al uit voorgaande jaren. Van de rest zou het nuttig zijn meer te weten. Daarom heb ik hen uitgenodigd voor een persoonlijk gesprek. Het liefst had ik ook een bezoek gebracht aan de school, maar daarvoor ontbreekt nu de tijd. Dat is jammer, want nu moet ik me een beeld vormen van hun situatie uit hun eigen verhaal. Dat bleek meteen al moeilijk toen ik de eerste gesprekken ging voeren.

De eerste directeur was een jonge vrouw, die dit jaar pas begonnen is en blijkbaar problemen heeft met haar 2 adjunct-directeuren. De school is een grote school met ruim 800 kinderen in de leeftijd van 6 tot 10. Het is dus alleen de onderbouw van een basisschool. De school ligt aan de rand van de stad in een vervallen (?), krottenwijk(?), waar veel mensen uit de bergen zijn neergestreken op zoek naar een beter leven. De school heeft hulp gehad van een paar projecten, maar is als ik haar goed begrepen heb nog een rampgebied.

De tweede directeur, ook een vrouw, is directeur van een basisschool, die al enige jaren begeleid wordt in het Deense 'Danida-project'. Kenmerk van dit project is dat het leraren leert projectonderwijs te geven. De school is gerenoveerd en toegerust met moderne materialen. De school is ook praktijkschool voor de studenten van de lerarenopleiding op de Universiteit. Dit is dus een hemelsbreed verschil met de eerste school.

De derde school was een school voor mentaal gehandicapte kinderen. De leiding is in handen van een ervaren vrouw, die met 80 kinderen in de leeftijd van 6 tot 18 jaar ondergebracht is in een oud herenhuis in de binnenstad. Dat is de ommuurde oude stadskern, die ook wel het kasteel genoemd wordt. Het gebouw is door zijn kleine kamers in feite niet geschikt als school, maar er is hier nu eenmaal een gebrek aan ruimte. Haar grootste probleem was dat ze geen geschikte leer- en hulpmiddelen heeft voor deze gehandicapte kinderen. Ze heeft wel ondersteuning gekregen o.a. van Caritas Italië, maar met boekjes in het Italiaans kun je niet zoveel. Ze hoopte binnenkort materiaal in het Albanees te hebben, want er zou in Tirana een stichting zijn die nieuw materiaal zou maken met behulp van NOVIB.

Drie heel verschillende verhalen. Drie enthousiaste mensen, die ieder in hun eigen situatie proberen een ideale school te zijn. Volgende week ga ik verder met ontmoetingen met de overige onbekende schooldirecties. Nu eerst weekend houden.

Zondag 19 maart 2000

Zondagmorgen. Vanaf mijn balkon zie ik de typische zondagsdrukte. Het is stralend blauw, lekker warm in de zon maar de wind is schraal. Om een uur of zes in de morgen hoor ik de eerste schapen al blaten, die naar de markt gebracht worden. Ze worden vervoerd op kleine, tweewielige karretjes, getrokken door kleine paardjes, waarop een man staat als een Romeinse wagenmenner. In draf komen ze de stad binnen vanuit de bergen.

Ik heb uitzicht op een kruispunt van twee belangrijke wegen aan de zuidkant van de stad. De ene weg is de oude Egnatiaroute van de havenstad Durres naar Pogradesz en Macedonië en verder naar Constantinopel. De andere komt uit de bergen, over de rivier Skumbini rechtstreeks naar het centrum van de stad. Over de vrije smalle internationale handelsroute komen zware vrachtwagens, die stapvoets moeten rijden want het wegdek is totaal versleten. De weg naar het centrum is vierbaans vanaf het kruispunt en een halfjaar geleden opnieuw geasfalteerd, tenminste gedeeltelijk. Halverwege is het werk gestopt.

Vlak bij het kruispunt op de weg naar de Skumbini ligt een overweg van de spoorlijn langs de Egnatiaroute. Een paar keer per dag komt er een dieseltrein voorbij, die luid toeterend kilometers ver te horen is. Bij de overweg staan een paar kromme spoorbomen, die niet gebruikt worden. De machinist rijdt behoedzaam luid toeterend om de kruising vrij te krijgen. Op doordeweekse dagen passeert hij meestal met een behoorlijke snelheid, maar vandaag is het blijkbaar zo druk dat hij uiterst langzaam de overweg passeert.

Een agent met een stopbordje regelt het verkeer als het kruispunt verstopt dreigt te raken. Er staan wel stoplichten maar die werken niet. Toch heeft de agent weinig werk. Alle auto's en fietsers rijden langzaam om niet in een kuil te belanden. De agent heeft tijd om links en rechts handen te schudden en een praatje te maken. Een brommer verliest een paar pasgekochte schoenen, de agent bindt ze op zijn bagagedrager. Vervolgens steekt hij over en laat zijn aansteker vullen bij een straathandelaar.

Op de trottoirs wordt de handelswaar uitgesteld, op de middenberm de levende have: schapen, lammeren, kippen, kalkoenen. Al vroeg melden zich de eerste kopers. Vlak onder mijn balkon worden twee mannen het eens over de prijs van een lam. De koper betaalt en vertrekt met het lam in zijn nek. Ik kijk de man na en herinner me oude afbeeldingen van Christus met een lam op zijn nek. Zondagmorgen, Lam Gods.

Op uitnodiging van Tani zijn we vanmiddag naar een uitspanning geweest op 20 km buiten de stad richting Pogradesz. De weg langs de Skumbini biedt mooie zicht op de bergen, die buiten de stad al snel de rivier opsluiten in een smalle bedding. We stoppen bij een bocht waar een klein zandstrand is ontstaan en 's zomers blijkbaar veel dagjesmensen komen. Het is er nu nog kaal. Alleen de wilgen beginnen al fris groen te ogen. Het strandje zelf ligt vol zwerfvuil dat met hoog water van de rivier is meegevoerd. Het hangt nog een paar meter hoog in de struiken. Er staat een soort logement en een restaurantje met de naam Paradiso. Bij de ingang zijn drie mannen bezig een fraaie tuin aan te leggen met terrasjes die omzoomd worden met rozenperkjes.

In de zon en uit de wind tussen de struiken genieten we van een drankje en een eenvoudige maaltijd. Er is geen menukaart, we kunnen kiezen tussen varkens- of rundvlees. Geen kip, geen vis. We krijgen het eten voorgeschoteld zoals vrijwel overal: plateservice. Een bord met een groot stuk vlees, frites en salade. Op je gemak af en toe een hapje prikkend en een biertje drinkend heb je dan toch een gezellige zondagmiddag

Even dreigt het genot verstoord te worden door een rookwolk. Op de helling achter ons hebben drie mannen een bosje in brand gestoken, waarschijnlijk om er een akkertje aan te leggen. Ze zijn ook driftig bezig om rotsblokken naar beneden te laten rollen. Het vuur brandt niet lang, het bosje is klein en de rest van de berghelling is vrijwel kaal. Tani vertelt dat deze hellingen vroeger helemaal bebost waren, maar alle bomen zijn gekapt. Nu groeit er links en rechts klein struikgewas, maar er zijn nog meer kale plekken waar de erosie heeft toegeslagen. Bij iedere regenbui wordt de helling kaler. Geen wonder dat het water van de rivier, die hier behoorlijk woest stroomt, bruin voorbij kolk.

Ondanks de erosie blijven de bergen indrukwekkend. Ze dienen ook als decor voor een bruiloftstoet, die stopt bij het terras voor een foto- en videosessie met de hele familie. Een bruiloftstoet, auto's versierd met slingers en luchtballonnen en een videocamera. Dat is ook typisch zondag in Elbasan.

Maandag 20 maart 2000

Een slecht humeur duurt bij mij niet lang, anders had ik vandaag een vervelende dag gehad. Er ging nogal wat fout. Het begon met de auto die ons naar Tirana zou brengen. De deuren van de Volvo waren op een of andere manier geblokkeerd en daarom was het achterrautje ingeslagen. Dus vertrokken met een tochtende auto. Na een kilometer of tien, midden in de bergen begon de motor te koken. We stopten bij een klein cafeetje om water bij te vullen, maar dat bleek na lang zoeken niet de oplossing. Er was iets stuk en we konden niet verder. Met zijn drieën, de voorzitter van ECE, Tani en ik, zijn we naar Tirana gelift, maar ondertussen waren we al een uur onderweg. Halverwege moesten we weer stoppen. Er was een ongeluk gebeurd. Een haastige politieauto had een grote Mercedes dwars in de flank gepakt en dat was voor beiden fataal. Een lange file was het gevolg. Al met al kostte het ons drie uur om 54 km te overbruggen. Om de pechdag volledig te maken hebben we twee directeuren op het Ministerie niet te pakken gekregen en is een afspraak met Bashkim Baholli, de vertegenwoordiger van PUM in Albanië niet doorgegaan omdat hij op een verkeerd telefoonnummer mij probeerde te bereiken.

Genoeg over wat mis ging. We zijn toch niet helemaal voor niets geweest. Op het Ministerie van Cultuur hebben we met Ms. Ikonomi snel zaken kunnen doen. De muziekinstrumenten kunnen als gift en zonder extra-BTW-kosten vanuit Nederland gestuurd worden, onder de volgende condities: de gift is geadresseerd aan het Ministerie en vergezeld van drie documenten, een lijst met omschrijvingen en certificaten van de afkomst, een verklaring dat het een schenking is en omschrijving van het project. Graag willen ze op het ministerie 2 weken tevoren weten wanneer de goederen aan zullen komen.

Achteraf gezien is dit het enige wat vandaag succesvol afgesloten is in Tirana. Het verhaal over de eigendomsrechten op het gebouw van de Normalisti wordt steeds ingewikkelder. Om een lang verhaal kort samen te vatten, het gebouw was vroeger van het Ministerie van Onderwijs en Cultuur. Toen dit Ministerie in 1993 gesplitst is, zijn dit soort gebouwen overgegaan naar het Ministerie van Cultuur. In 1997 is 'bibliotheekdienst' geprivatiseerd en ook dit gebouw, zegt de directeur van deze dienst. In de akte wordt echter in Elbasan een ander gebouw genoemd dat ook bij de voormalige bibliotheekdienst hoorde. Nergens is tot nu toe te vinden wie de eigenaar is van het Normalistgebouw. De rechter heeft uitgemaakt dat het niet de gemeente is, maar wie dan wel? De directeur op het Ministerie, die misschien opheldering kon geven was niet te vinden en de directeur van de geprivatiseerde dienst evenmin. We hebben alleen kunnen praten met vriendelijke dames, die eindeloos in papieren hebben gezocht, maar ons niet wijzer konden maken.

Op het eind van de middag zijn we daarom in mineur stemming teruggekomen in Elbasan. Gelukkig was de vergadering met het bestuur van de stichting ECE daarna positief. Voor het eerst was aanwezig Stefan Zmertika, die penningmeester zal worden. Hij volgt Vilma Tafani op, die zich teruggetrokken heeft bij gebrek aan interesse. Stefan is een bankman en dat is goed,

want de boekhouding is tot nu toe een zwak punt geweest. Ik ga morgen met Stefan alle financiële zaken op een rijtje zetten.

Alle lopende projecten zijn de revue gepasseerd. Nieuw was het idee om een 'leeswijzer voor ouders' uit te geven. Met behulp van Astrit Bisheemi, professor voor jeugdlectuur aan de Universiteit in Elbasan wordt een advieslijst voor jeugdboeken gemaakt. De Stichting heeft een klein fondsje om te starten. Als ze met een concreet voorstel komen zal ik proberen in Nederland aanvullende financiering te vinden. Dat kan een verzoek aan ICCO worden, maar misschien is ook sponsoring mogelijk. Zo'n folder is immers bruikbaar in heel Albanië Misschien iets voor Bavaria, want die is hier duidelijk aanwezig.

Dinsdag 21 maart 2000

Van een begin van de lente heb ik vandaag geen bijzondere tekens gezien of gevoeld. Integendeel, het was vanmorgen koud toen ik bij de school Luigj Gurakuqi buiten moest wachten omdat het lokaal voor de training niet gereserveerd was door het onderwijsbureau. Later bleek dat we toevallig vandaag nog terecht kunnen in een lokaal dat SOROS heeft ingericht, maar donderdag en vrijdag moeten we uitwijken. Ik heb de vertegenwoordiger van het bureau gewezen op zijn taak om te zorgen dat de accommodatie geregeld is. Hij heeft beterschap beloofd en tijdens de training inderdaad geregeld dat we donderdag en vrijdag elders terecht kunnen.

De eerste echte trainingsdag begon dus haperend, maar de rest verliep volgens wens. Er kwamen 26 directeuren: 9 van een VO en 18 van een basisschool. Na enige uitleg over spelregels tijdens de training heb ik een algemene inleiding gegeven over aspecten van management. Voorzover ik kon nagaan sloeg mijn verhaal wel aan. Vrijdag zullen we echt evalueren hoe het beviel, maar uit de discussies in het laatste deel maakte ik op dat de deelnemers de informatie op prijs stelden.

Wat me opviel was dat ik nu al een zekere tweedeling zag. Aan de ene kant een groep, die zich afvroeg hoe ze toch maar zo goed mogelijk konden functioneren binnen de onderwijswetten en aan de andere kant een groep, die wilde weten wat de mogelijkheden zijn om vanuit een bepaalde visie een goede schoolorganisatie op te bouwen. Misschien is dit al een signaal dat ik de groep op bepaalde momenten op moet delen in jonge, onervaren directeuren en de rest.

Vandaag heb ik ook nog een gesprek gehad met de nieuwe penningmeester van de stichting ECE. Ik denk dat het bestuur een goede keuze gemaakt heeft. De man wekte de indruk dat hij de boekhouding van de stichting snel doorzag en aanvoelde dat budgetbewaking een zwak punt was tot nu toe. Ook was duidelijk dat hij enige tijd nodig zal hebben om de balans van voorgaande jaren op te maken. Als ik terug ben in Nederland zal ik met Pien (ICCO) en Alex(Skampa) overleggen hoe we het beste zicht blijven houden op het financieel beheer.

Iedere keer als ik even terug ben op mijn logeeradres controleer ik of er emailboodschappen zijn. Vandaag waren er dat liefst 8. De meeste zijn een reactie op wat ik in het dagboek vermeld heb, maar soms is er ook een verrassing. Vandaag meldde Richard van den Brink (Skampa), dat er goed nieuws was voor de schooltandverzorging. Via 'Dental Health International' kan Skampa aanbieden 2 mobiele en 1 vaste tandartsuitrusting. Bovendien zal een expert advies komen geven over de organisatie van de schooltandverzorging. in Elbasan en omstreken. Als stichting moeten we f6500 plus transportkosten betalen, maar Richard verwacht dat we dat op korte termijn kunnen financieren. Er loopt al een actie onder Utrechtse tandartsen en vandaag komt er nog een advertentie in het Utrechts Nieuwsblad. Ik heb vanavond het goede nieuws overgebracht aan Pajtim Celjani, de algemeen directeur van de geneeskundige voorzieningen hier. Hij was heel blij met dit geschenk, want op dit moment stelt de schooltandverzorging. weinig voor.

Vandaag zijn de scholen en alle officiële instanties weer gesloten. Het is een nationale feestdag, die Novruz genoemd wordt. Als ik het goed begrijp is het een van de drie nationale feestdagen, met een godsdienstige achtergrond. Naast een christelijke en een algemeen mohammedaanse dag is dit de dag van de Bektashi, een mohammedaanse sekte.

Vanmorgen ben ik daarom al vroeg naar Tirana gegaan voor een ontmoeting met Baskim Baholli om te praten over een aanvraag voor PUM-ondersteuning van de school Cajupi in Tirana. Net als de school Dhaskal Todri in Elbasan is dit een pilot-school voor herstructurering van het middelbaar onderwijs. Enigszins vergelijkbaar met de Nederlandse situatie heeft het Ministerie van onderwijs een plan ontwikkeld om in het middelbaar onderwijs drie 'stramst te maken: zeg vwo, havo en vmbo. Vooral vmbo is een struikelblok omdat daarin een integratie van mavo en vbo moet plaats vinden. Ik gebruik nu voor het gemak maar de Nederlandse afkortingen, want in Albanië bestaat dit onderscheid nog niet. Afgezien van een speciale vorm zoals een 'talenschool' vind je hier meestal een ongedeelde 'Gymnasium' en een LTS. Het Ministerie heeft 14 scholen opgenomen in een pilot-project, maar meer dan een programmavoorstel voor deze scholen is het blijkbaar niet. Concrete hulp en financiële ondersteuning is er zeker niet. Het Pedagogisch Instituut (IPR) moet dit begeleiden, maar volgens mijn zegsman beperkt die rol zich tot het registreren wat de scholen op eigen houtje doen.

Voor de school Cajupi is dat extra triest, omdat het een nieuwe school is in een nieuw gebouw, maar zonder de meest elementaire middelen. Deze school heeft geen boeken en andere leermiddelen. Volgens het programma moet b.v. computerles gegeven worden. Dat doen ze dus ook, maar dat betekent dat een lerares op een oud schoolbord een keyboard tekent en uitlegt wat de engelse woorden, zoals 'enter' en 'delete' betekenen. Daardoor is deze school extra gehandicapt. De Dhaskal Todri school in Elbasan mag dan een 'school-oude-stijl' zijn, ze mist echter niet de meest elementaire middelen.

Het grootste probleem van deze scholen is dat de directeuren zich moeilijk een voorstelling kunnen maken van de organisatie van een moderne middelbare school. Al pratend met Baskim Baholli hebben we daarom een dubbel programma opgezet. Via het PUM (NMCP) kunnen we misschien een stage in Nederland organiseren voor een kleine groep directeuren om de organisatie van een middelbare school te bestuderen. Voor de school Cajupi proberen we een soort basisuitrusting te financieren, die het de school mogelijk maakt mee te doen met het project. Ik heb al eens een balletje opgegooid bij Pien (ICCO), maar die zag het tot nu toe niet haalbaar. Misschien dat we met een betere argumentatie een nieuwe kans krijgen. De betere argumenten zouden dan moeten komen van IPR, het instituut dat dit project begeleidt. Als het programma het toelaat probeer ik deze week nog te praten met Bujar Basha, de directeur van IPR.

Ondertussen blijft mijn voornaamste werk in Elbasan de [training](#) van de schooldirecteuren. Door de noodzakelijke agendaveranderingen komen sommige afspraken voor individuele gesprekken met directeuren in het gedrang. Gisteren zijn bovendien een paar directeuren niet verschenen op de afgesproken tijd, maar vandaag heb ik weer met drie mensen een uitvoerig gesprek gehad. Het waren een jonge vrouw, die voor het eerste jaar directeur is en twee ervaren mannen. De scholen zijn basisscholen die alle drie voor een deel dezelfde problemen hebben. De gebouwen zijn te klein (daarom werken in 2 shifts; de ene helft 's morgens, de andere 's middags), de gebouwen liggen open en onbeschermt midden tussen een hoge flats en diverse bouwsels en de wijken zijn overbevolkt met veel nieuwkomers van buitenaf. Voor een directeur liggen hier dus talloze problemen, waarover ze echter tijdens het gesprek heel verschillend praten. De jonge vrouw bevindt zich bovendien in een merkwaardige positie. Zij is in feite alleen 's morgens directeur over de bovenbouw (10 -14 jaar). De middagshift is een school in het zelfde gebouw met een andere directeur voor de onderbouw (6-10 jaar). De twee scholen moeten echter het meubilair en andere onderwijsmiddelen samen gebruiken. Een van de mannen heeft een school met bijna 1100 leerlingen. Ook bij hem komt de bovenbouw 's morgens en de onderbouw 's middags, maar hij is directeur over beide delen.

Persoonlijk zijn de drie heel verschillend: de vrouw is nog onzeker. Het is haar eerste jaar en ze maakt zich vooral zorgen of ze kan voldoen aan de regels van de wet. Eigenlijk was ze liever adjunct-directeur gebleven, want toen had ze een leukere taak. Toen kon ze veel meer met kinderen werken en met collega's. Ze heeft echter dit jaar ongevraagd de opdracht gekregen directeur te zijn.

De twee mannen hebben al veel dienstjaren in diverse functies, ook als directeur op diverse scholen, zowel lagere als middelbare scholen. In Albanië is dat normaal. De bovenbouw van de basisschool werkt niet met vaste klassenleraren maar met vakdocenten. Die kunnen overgeplaatst worden van en naar middelbare scholen. Dat gebeurt ook met de directeurs. De ene man is pessimistisch over de situatie. Naar zijn mening is de klok in de afgelopen tien jaar teruggedraaid. Niet alleen zijn de regels van de centrale schoolleiding naar zijn mening veel centralistische dan vroeger, ook de kwaliteit van het onderwijs is veel minder. Vroeger was er veel meer aandacht voor de opvallende kinderen, zowel voor de uitblinkers als de zwakke leerling. Nu is het een eenheidsworst geworden, voor iedere leerling hetzelfde, geen differentiatie in leerstof en werkwijzen, geen individualisatie bij de leerlingen.

De andere directeur is veel positiever. Het is een sociaal bewogen man, die gegeven de moeilijke omstandigheden toch mogelijkheden ziet om speciale dingen te doen. Hij heeft veel kinderen uit zwaksociale gezinnen (nieuwkomers, analfabeten, Roma-zigeuners, werklozen, gebroken gezinnen). Hij heeft in de afgelopen jaren ook al wat speciale hulp gekregen van internationale hulporganisaties, zoals CEFA en CRS. Op dit moment is die hulp weer opgehouden. Daarom reageert hij enthousiast op het aanbod van de stichting ECE om een huiswerkklas mogelijk te maken. Het is voor hem weer een kleine hulp om toch iets te doen aan de miserabele omstandigheden. Hij heeft nog meer ideeën en wil in de training meer vaardigheden krijgen om oplossingen te vinden. Hij vraagt me niet of ik mogelijkheden zie om iets te doen aan de slechte materiele situatie.

Dat deed de eerste man wel. Hij informeerde - overigens zeer terecht- of het niet mogelijk was iets te doen aan het gemis van een goede bibliotheek. Op dat moment weet ik geen goed antwoord. Het afgelopen jaar hebben we op 10 scholen een mooie bibliotheek kunnen openen. Deze school viel tot nu toe buiten de boot.

Donderdag 23 maart 2000

Moe maar voldaan legde hij zijn benen op tafel en hij haalde diep adem. Het zouden mijn woorden kunnen zijn op het einde van deze dag. Maar laat ik beginnen bij het begin.

Het onderwerp van de training was vandaag 'leiderschapsstijlen'. Dat klinkt weinig aansprekend, maar dat zou anders zijn als u een trainingsbijeenkomst mee zou maken. Vandaag heb ik eerst een uiteenzetting gegeven over manieren, waarop leiding gegeven kan worden. Daarbij kun je democratisch leiderschap wel als het beste model presenteren, maar je kunt niet voorbijgaan aan het feit dat er in de praktijk ook andere vormen zijn. Als je weet dat in Albanië ervaring is met zeer autocratische leiders en je dagelijks voorbeelden ziet (gisteren zag ik Salie Geisha op de TV fulmineren), dan zal het geen verwondering wekken dat je in een grote groep directeurs van scholen soortgelijke figuren vindt.

Na mijn verhaal heb ik een soort test gedaan. Individueel moesten ze kiezen uit een aantal mogelijkheden om als leider op te treden in een crisissituatie. Prompt kozen een paar directeurs voor 'afschuiven op een hogere autoriteit' of voor 'een bevel geven aan een mindere'. Toen ik reageerde met de opmerking dat dit een vorm van autocratisch leiderschap is en niet democratisch, reageerden ze als gebeten door een dolle hond. Waar bleef hun autoriteit als ze dat niet deden? Toen begon iedereen mee te discussiëren en ik kreeg een heerlijke kans om een demonstratie te geven. Ik stak mijn hand op en riep: "Stop". Dat is een sein dat ik vooraf afgesproken heb. Ik ben de baas in deze training en als ik "Stop" roep, doe ik dat omdat er een goed leermoment is.

De groep viel stil en ik zei dat ik nu een demonstratie gaf van een autocratisch leider. Ik eiste dat ze stopten met door elkaar heen schreeuwen en elkaar de ruimte zouden geven om uit te spreken. Toen gaf ik het woord aan een directeur, die als eerste gereageerd had. Nauwelijks had hij een paar zinnen gezegd of ik moest al weer "Stop" roepen en eisen dat ze op hun beurt zouden wachten. Nog een paar keer moest ik ingrijpen maar er kwam nu inderdaad een discussie met uitwisseling van argumenten op gang. Op een gegeven moment was er voldoende gezegd en kon ik een volgende punt aan de orde stellen. Ik denk dat ze er van geleerd hebben.

Toch, nu ik overdenk wat er gepasseerd is, realiseer ik me dat ik iets belangrijks over het hoofd heb gezien. Het waren alleen mannen, die zo'n hoog woord hadden. Ik heb de vrouwen gemist. Daar moet ik morgen toch beter op letten.

Vanmiddag ben ik opnieuw naar Tirana geweest voor een ontmoeting met Bujar Basha, de directeur van het nationaal Pedagogisch Instituut IPR. Deze instelling is een van de voornaamste adviseurs van de minister van onderwijs. Bujar Basha gaf me een hele uiteenzetting over een nieuwe onderwijsstructuur, die op dit moment in discussie is. Voor zover ik het kan overzien is het een ingrijpend en groots plan, dat een grondige verandering betekent, als het inderdaad ooit realiteit wordt. Ons mammoetplan voor het VO indertijd was hiermee in vergelijking een klein wetje. Ik kon niet nalaten mijn twijfel uit te spreken over het tijdschema van een jaar of vier of vijf om het te realiseren. Positief was dat er in de procedure behoorlijke ruimte is geschapen voor lopende en nieuwe experimenten. Bujar wilde meteen ook al de managementtrainingen een plaatsje geven, maar dat heb ik nog maar even afgehouden. Eerst maar eens zien hoe het nu verder gaat. Ik heb hem wel beloofd achteraf een verslag en overzicht van de inhoud te sturen.

Wat ik wel zie zitten, is een stage in Nederland voor de directeurs van de Cajupischool in Tirana en de Dhaskal Todri in Elbasan. Dit zijn twee pilotscholen, die een nieuwe programma opzet uit proberen. In onze termen kun je zeggen dat ze een VWO en een HAVO-richting uit proberen. VMBO is daarbij nog niet aan de orde, maar IPR zou graag zien dat er in de eerste jaar van beide richtingen een soort beroepenoriëntatie ingebouwd wordt. Dat zouden niet alleen wat theorielessen moeten zijn, maar ook praktijklessen. Het IPR wil een experiment op deze twee scholen opnemen in het grote schema. De Cajupischool wil dat ook, van Dhaskal Todri weet ik het nog niet. Ik zal dat morgen bespreken met Eduard Gini, de directeur. Als hij dat ook wil is het misschien mogelijk een stage in Nederland via het PUM te organiseren.

De dag is weer omgevlogen. Tijd om mijn benen op tafel te leggen.

Vrijdag 24 maart 2000

De laatste dag met een gevoel alsof de vakantie voor de deur staat. Het waren een paar vermoeiende weken, waarin weer veel niet voorziene ontmoetingen nodig waren. Verschillende zaken hebben nog een open einde, maar de hoofdtaak, de managementtraining, is succesvol gestart.

Vanmorgen heb de hele club getrakteerd op een lesje indicatoren opsporen om zicht te krijgen op de eigen schoolsituatie. Het was blijkbaar pittig, maar het was nodig om een volgende keer goed van start te kunnen gaan. Dat zal zijn van 8 tot 19 mei. De groep wordt dan gesplitst in twee groepen, die beurtelings een training krijgen, totaal 4 in 14 dagen. In principe volgt er nog een derde en vierde trainings sessie, maar die data worden in mei vastgesteld.

De training is afgesloten met een korte evaluatie, maar daarover kan ik nog weinig zeggen omdat iedereen individueel een korte notitie heeft gemaakt. Tani zal daarvan een samenvatting maken. Mondeling heb ik wel al een paar zeer positieve reacties gekregen.

De training werd overschaduwd door het bericht dat de moeder van Astrit Lopari overleden was. Hij was natuurlijk niet aanwezig, maar het is hier gebruikelijk dat vrienden en bekenden op condoleancebezoek gaan en deelnemen aan bepaalde ceremonies. Tani sloot niet uit dat een deel daarom afwezig zou zijn, maar dat was niet zo.

Vanmiddag heb ik nog twee vergaderingen. Met Eduard Gini wil ik nagaan of het zinnig is voor hem bij PUM een stage aan te vragen en er is een bijeenkomst met de scholen, die door ECE zijn geselecteerd voor het 'huiswerkklassiproject'. Dan is de laatste klus geklaard.

Ik sluit hierbij mijn dagboek, de laptop moet terug naar Tani. Ik hoop dat u een goede impressie heeft gekregen van de activiteiten, die gaande zijn en van de Albanese sfeer daarom heen.

Naschrift

Over de terugreis is meestal niet veel bijzonders te melden. 's Morgens heb ik tijd om rustig op een terrasje bij de stadsmuur van een kopje koffie te genieten. In het lentezonnetje heeft zelfs de verwoeste fontein dan iets aantreklijks.

Ik overdenk nog even de laatste contacten van gisteravond. Eduard Gini heeft mijn vermoeden bevestigd: het 'experiment' met twee 'streams' op vervolgscholen is gewoon van bovenaf opgelegd, heeft niets te maken met een integratie van beroeps- en algemeen vormend onderwijs en is niet meer dan een curriculumvoorschrift. Eduard zal praten met zijn collega van de Cajupischool in Tirana en de directeur van het IPR, maar voorlopig ga ik geen stage in Nederland aanvragen.

Tenslott het laatste klusje. De huiswerkklassen kunnen starten. ECE heeft ze gisteravond bekend gemaakt welke 8 scholen in aanmerking komen voor de subsidie.

Terug naar Nederland met als extra bagage een zak vol met 'ballumbe'. Dat is een speciaal soort koeken van Elbasan, die ieder jaar op het Lentefeest gebakken worden. De hele week krijg je ze aangeboden tot je ze tegengegeten bent. Ik heb een zak vol meegekregen voor vrienden en bekenden, maar op vliegveld Rinas mis ik hem na de controle bij de metaaldetector. Hoe dat kan? Geen idee, de tas is gewoon weg.

Dordrecht, dinsdag 28 maart 2000